

XX аср ўзбек адабиетининг шаклланиш давридан бошлаб унинг равнави ва тараккietida буюк адилар Абдулла Кодирий, Чўлпон, Абдулла Алайв, Вадуд Махмуднинг улкан хизматлари таҳсинга сазовордир. Айниқса, адабиетмизнинг янги адабий тилини яратиша Абдулла Кодирий билан Чўлпоннинг кўшган хиссалари бекиёс. Абдулла Кодирий биздагина эмас, балки чет элларда ҳам донг тардати романлари тури тилларга таржима килинди, асарлари тўғрисида кўплаб ижобий маколалар ёзилди.

Кейинги пайдада халқимиз орасида Чўлпон ижодиети билан танишиш иштиёки борган сари аж олиб бораётганни бошқалар катори мени ҳам чиксиз қувонтиради.

Узоқ йиллар (1929-1936) этти шариф билан яхин мулоқотда бўлганим ва унга болаган чин мухаббатим туфайли менга аён бўлган нобёб фазилатлари тўғрисида баҳоли-кудрат ўз фикримни баён этимокиман.

Чўлпон исми жисмига ярашган, кадд-комати келишган, файзли, мулоҳим чехрали, ширин сўз, очик кўнгилли, раҳмиди, дўстларига мөхрибон мард, саҳиҳ халқимизга садоқатли, бардошли, ўзбек халқининг кўп ижобий фазилатларини ўзида муҳассамлаштирган пок вижоноли чин инсон эди. Шоир хар замонда:

Кора сочим ўсиб қошимга тушди

На саёдолар мани бошимга тушди—

деб хиргой киларди. Дарвоке, у бечоранинг азиз бошига не-не саёдолар тушмади?

Ишшад хайдади, асарлари матбуотда босилмади, бায়илар ундан юз ўғирди. Умри руҳий азоблар, иктисадий кийинчиликлар билан ўтди. Яхшияники, таржимонлик сасби бор экан, у кўп йиллар шу касби туфайли онласини тебриб турди.

Чўлпон, қандай оғир яшашни тушунлик вазиятида бўлмасин, келажакка умид болглаб кўп шеърлар ёзди ва уларини кундадлик дафтарига жамлади.

Абдулла Алайв билан Вадуд Махмуд ҳам етук навоийшунос, фузулӣшунос олим, шоир ва мунаққид эдилар. Улар ўзларининг илмий асарларида нафакат классиклар ижодига, балки замондошли асарларига ҳам холос-хаккний бахо бериб, умуман олганда, мустакил адабий, илмий фикр-муҳоҳазалари ва ўзига хос дунечкашлари билан бошқалардан ажалиб туришади.

Мен бу икки забардаст ижодкорни Абдулла Кодирий ва Чўлпон шеъриятига багишлаб ёзган шарҳлари, тақриз ва маколаларини кўт мутола қылғанман, шунинг учун бу икки аллома тўғрисида алоҳида тўхтаб ўтмоқчиман.

Абдулла Алайв 1903 йили тутилиб, 1931 йили Самарқандда вафот этган. Унинг ясади ўша шахардаги Ҳазрати Хизир қабристонига дағи этилган экан. Олим киска умри мобайнида кўп ухб асарлар яратди. Айниқса, унинг Навоий, Фузулӣ ва Чўлпон ижодларига багишлаб ёзган маколалари жуда кимматлидир. Алайв Навоийни мавж урган денизига, Фузулӣни эса жўшкун шаалолага кўйсанлар эди. Абдулла Алайв Чўлпоннинг "Халк", "Бузилган ўлқага" шеърларининг таъриф-тасвирини ўта нозик дид билан ифодалаб, сермазмун шарҳлар ёзган.

Вадуд Махмуд билан 70-йиллар Душанбе шаҳрида яна бир бор кўришдим. Максадим Чўлпон хакида ёзган маколаларидан нусха олиш эди. Вадуд Махмуд 1937 йили камалиб, 1954 йили озод бўлган экан. Тинтун ногига унинг бирорта асарини кўймай мусодара қилишган, қамоқдан кайтач бутунлай узлатта чекиниб, бокий дуне тарафдуди билан машгул эканига гувоҳ бўлдим. У 1976 йили корасон касали билан Душанбеда вафот этган. Вадуд Махмуднинг "Булоқлар" тўпламига ёзган тақризида шундай сўзлар ёзилган: "Бу кун ўзбек адабиетига яна янги бор тўн кўйизиди. Чўлпоннинг "Булоқлар" отиги янги шеърлар тўплами босилиб чиқди. Чўлпон ўзбекнинг янги шоирлар, шунинг учун ўзбек адабиетига яна янги шеърлар тўпламида бўлди. Чўлпоннинг "Булоқлар" да саёрайди, ўқийир. Ўзбек руҳи тўқиниларга бунда кўпидадир, кўклилар томонга учидар, кўтариладир. "Булоқлар" да ўзбек сеъсизи ингайдир, сизлайдир, титрайдир, шунинг учун бу тун шундай бир тўндирилди, ўзбек руҳидан, жонидан биттандир. Унинг баданин асрамоқ, кўримок учун ўз багрига боскондир" ("Туркестон" газетаси, 1923 йил, 10 декември).

Вадуд Махмуд Чўлпоннинг "Тонг сирлари" тўпламига багишлаб ёзган каттагина маколосида Чўлпон ижодиетининг камолотини унинг "Кўнгил", "Бас энди", "Ер асиралари" шеърлари мисолида ифодаланган эди.

Бокулик профессор Чубонзода Чўлпоннинг ўзбек адабиети равнагига катта хисса кўшанлигини таъкидлаб, шоирнинг бадиий маҳоратини Яхе Камолга таъкислаб, ундан ҳам юқори кўйган; 20-йилларда таникли зиёли Аҳмад Шакурий Чўлпонни Шекспирга киёслаб: "Чўлпоннинг оти қулогимга кирдичка, кўзимга Шекспир руҳи кўринадир. Шекспир лиризим билан Чўлпон шеъриятни на қадар айримга ахтарасам-дани тополмади. "Уйғончи"ни неча дафнир ўқиб чиқдим. Шекспирни мутолаа этдим, энг сўнг "Шекспир Чўлпондир, еҳуд Чўлпон Шекспирдир" фиқрига кеддим. Чўлпон шеъриятни, Шекспир жўшкинлиги билан тўладир. Чўлпон оқ кўнгиллаги Шекспир саммийлигидан ўтадир. Чўлпон бизда севиги тангриси, севиги яратувчисидир. Чўлпон лирик, Чўлпон шоирdir. Чўлпон Чўлпондир", деб ёзган эди.

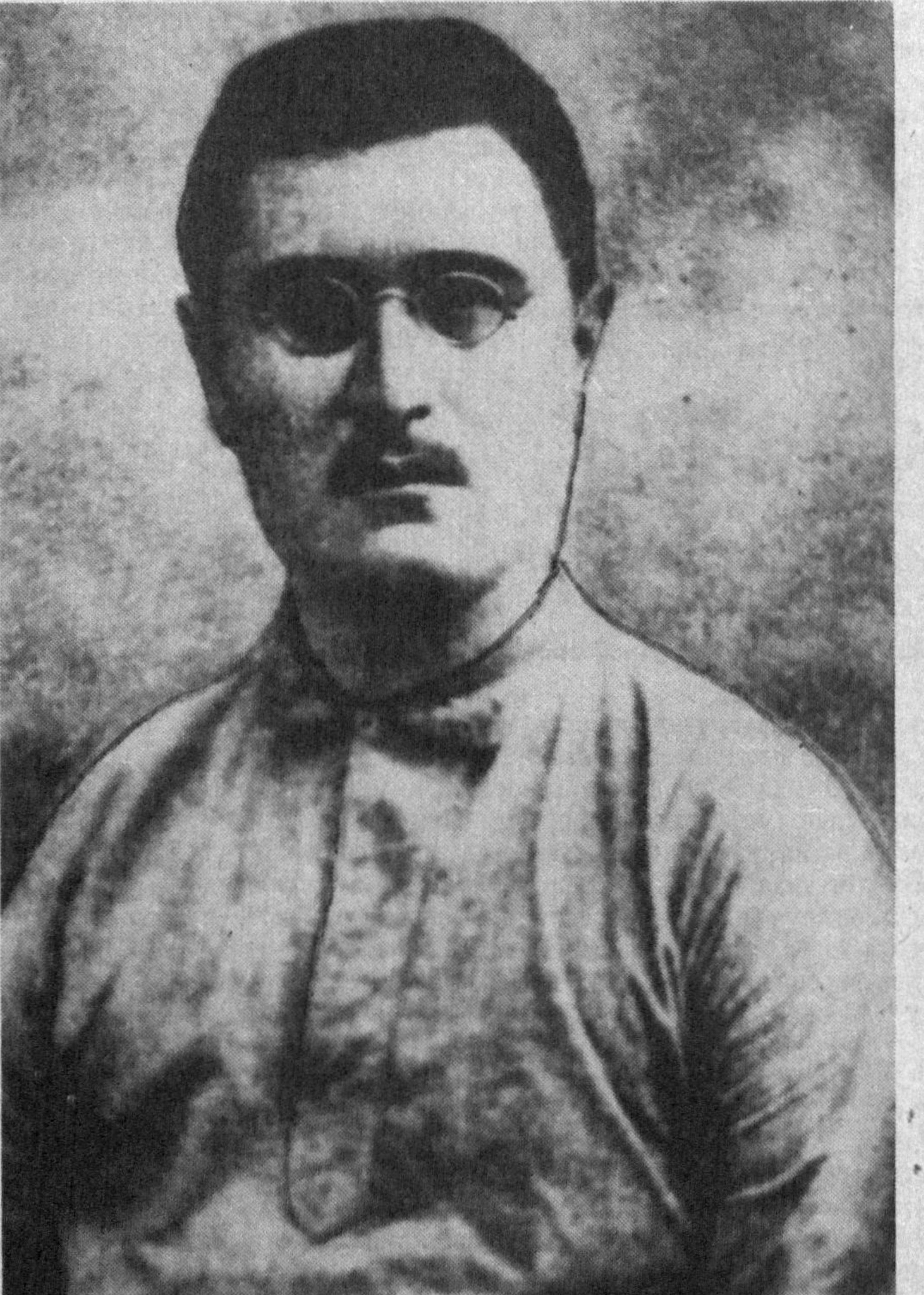
Дарвоке, Чўлпоннинг ҳам Шекспир каби драматургияга

Юнус МАҚСУДИЙ

ОДАМ ОБОД ЭТГАНИ КЕЛАДИ

якинлиги бор эди. У кўпгина саҳна асарлари яратди, машҳур асарларни ўзбек тилига таржима килиди. Ўзбек саҳнаси ва унинг мумтоз санъаткорлари ҳакида бир канча маколалар ёзди.

"Гамлет" таржимасини кўздан кечираётган экан. Мен унинг "Кундалик" дафтарини олиб, мутолаага беридилмади. Бир пайт шоир кобилиятлари актёрларга хос талафузуга мутансоби

Жисмидар кесиришни
Нарк коекларни таддифи
...
...
...

харакат билан: "Ё роббий! Бу ўнгимми, тушумми? — деб яхайкир ўрнидан турди, бир кўлни юқори кўтарди. Чўлпоннинг ҳар замонда менга енгил-елли ҳазил қилишини билсам-да, ўзимни билмасликга солиб: "Ҳай, ҳай, Чўлпон ака, сизга нима бўлди", деб қўлига ёпшидид. У бир оз жилмайнб ҳди. Мен: "Ҳайрият-ҳайрият, жазаванзиг тутган экан, мен рог-рог" бўлди қолдингизими, деб кўркдим, худога шукур соғ эканси-э!" — десам, кулиб юборди-да, ўтириб еза бошлади ва менга ўқиб берди. Шу машмашани жуда ҳам буртириб когоз бетига туширган экан. Мен: "Бунчалик бўрттириб ёзишининг нима ҳожати бор эди?" — десам, "Кўя бер! Вирор комедия ёссан, бу ҳам яхшигини бор эди" ёзилади.

Чўлпон гўзлар табииатимизнинг шайдоси эди. У табиат гўзалигини, ҳар кайси фаслининг ўзига хос, оромбахаш фазилатларини миллий руҳимизга, миллий тушунчамизга ва миллий қайфийтимизга мост шудаган иборалар билан тасвирлаб, ҳаётимиз тарзига мөхорина таъкислайди, шунинг учун ҳам бу ҳол руҳимизга ижобий таъсирини кўрсатиб, кўз ўнгимизда бой табитинг хусндор манзараси наомоён бўлади.

Чўлпон ижодиетини мендан кўра чукур мушоҳада киладиган кишилар кўп. Шундай бўлса-да унинг шу кўлларда кайта чоп этилаётган асарлари тўпламидаги биргини "Сомон парча" деган шеърида йўл кўйилган айрим хатолар тўғрисида ўз фикримни билдиримокчиман.

"Сомон парча" шеърини мен чамаси бундан олтмиш йил мукаддам Чўлпоннинг "Кундалик" дафтаридан ўқиб, едлаган эдим. Янгишмасам, шеър шундай ёзилган эди:

...

СОМОН ПАРЧА
Топширидим, ўзимни мұхит
нинг эркига
Мұхит гирдобида бир сомон
парча
Бир похол чўпидек оқиб
бораман
Ҳар амал, ҳар шинни "ҳақ" деб
бораман
Вазимин қолмади бир узук
қилича.

Мұхит кучли экан, эдома бўйнимни
Чақмоқдек ялтираб ўчиши ўйқ эндид
Елғон хаёлларга кўниши ўйқ эндид
Оқининг ўйлига содилга кўшини
На исен, на тўлқин, на тўғон, на ўт
Кўзимда оғир бир "таслим" нури бор
Е, ўтлик кечишини, юзингни беркит —
Сенда шайтонларниң ҳақсиз ёзри бор.
Мен, эндид худди бир сомон парчаси
Лекин ўзр өнгизининг чексиз кўйинида
Жигигина борадир кирсиз кўйинида
Эркин кўпаклариниң аллақанчаси!
Кирмайман кўчанинг боши беркига
Чунки таслиғи бўлдим мұхит ёркига.

ЎЗ ВУЖУДИН БИЛМАСА КИМ...

Шоҳ Исмоил Ҳатойи-Эрондаги сафавийлар давлати асосчиси Исмоил Сафавийнинг (1487-1524) таҳаллусидир. Шайх Сафавиддин Ишқордан бошланувчи Сафавий тарикати этотидан кўйиган шоҳ Исмоил олими, шоҳ ва мусави-вирларга ҳомийлик қўлган, ўзи ҳам жўшқин сўфиёнағазаллар битган. Айни пайдада кўчмачи туркларга таъниб, истилолик урушлари олиб борган, Озарбојон, Арманистон, Ирок ва Маркази. Осиёнинг бир қисмиди забт этган. Захариюддин Муҳаммад Бобурга ёрдам бахона-хўжидор шоҳар Шайбонийхонинг ҳалолатига сабаб бўлган.

Бу зиддияти шахс ижоди билан танишиш фойдаланган шоҳ бўйлас деб ўйлайман. Шу ништада шоҳ ва шоирининг айрим ғазалларини ўзбекчага ўғордим.

Носир МУҲАММАД

Сирри шикингдан, шаҳо, ҳар кимки оғоз ўлмади,
Қолди маҳрум то абад, мақбули дарроҳ ўлмади.

Ўз вуҷудин билмаса ким, ҳақни билмас ложарал,
Кимки билди нағсими, оламда гумроҳ ўлмади.

Ботини пок ўлмаганинг чора ўйқидир покига,
Қолди маҳрум то абад, фазъ ўнга ҳамроҳ ўлмади.

Ҳар на қўлсанг неку бад охир сенга қайтгуси ул,
Чекмади шармандалик ҳар кимки баҳоҳ ўлмади.

Чун қўл ўлдунг, эй Ҳатойи, бандадаржон ўл мудом,
Бандадаржон ўлмаганлар лойиқи шоҳ ўлмади.

Қўзларим ўйлидадир, муштоқу зорим келмади,
Қолмишам қиши заҳматида, навбаҳорим келмади.

Нече муддатдирки, то мен айру тушдум ёрдан,
Кўргали ҳаддин ошибдир интизорим, келмади.

Токи кўрдим ўйқуда мен ул паришон зулфуни,
Айлади ҳозим паришон, бекарорим келмади.

Ҳастадир мискин Ҳатойи андалибдек ҷарх уриб,
Хуси боғида жамоли гул узорим келмади.

Кўнгил, шод ўлки жонон келди дерлар,
Бу журда жисмине жон келди дерлар.

Шикоят айлама ҳижрон ғамидин,
Сенинг дардингга дармон келди дерлар.

Бу зулмат жаварни кўп чекди булбул,
Баҳор эрди, гулистан гелди дерлар.

Чумоли боғлайди бел хизматига,
Сарин еллар Сулаймон келди дерлар.

Ҳатойи, жон фидо дўстининг ўйлига,
Бу кун дўст сенга меҳмон келди дерлар.

Оқил, кел бери, кел бери,
Ошиқ дилга назар айла.

Қўйрар кўз, эшишар қулоқ,
Байрон тигла назар айла.

Бошдир гавданни кўтарган,
Оёқ — манзила еткарсан,

Турли юмушни биткарсан

Иккни кўлга назар айла.

Сўфи эсане, олиб сотма,
Ҳалолини ҳаром этта ма

Ийлнинг эргисига жетма,

Тўғри ўйла назар айла.

Иккни кўлинг қизил қонда,

Кўп гуноҳлар бордир манда,

Ё Илоҳи карам санда,

Осий қулга назар айла.

Ҳатойи дер: фоний — дунё,

Жонни олар берган мавло,

Сен ёзини англа ошино,

Сўнгра элга назар айла.

БАЙТ</

Президентимиз И. А. Каримов олимлар билан бўлган учрашувларининг бирда уларни Чўллон, Фитрат, Абдулло, Коюрий, Алоғоний, Усмон Носир каби жабдидаги ёзувчилар ҳаётни ва ижодини ўрганиб, уларнинг дунёқарашларини холос баҳолашга давлат этган эдилар. Биз узак истеъоддод ва ақбуз заковат соҳиби Усмон Носирининг А. Икрамов номидаги Ўзбекистон Давлат дорилғуничуни (ҳозирги Алишер Навоий номидаги Самаду) битирмояланган сабаби ва бошча баъзи бир янусобатлар бўйича ўз фикр-муҳоҳазаларимизни билдиришгичиз. Зоро, бу масалалар бўйича илмий ва омжавий адабиятларда бир-бирнига энд фикрлар баён қилинмоқда...

Шоир хаётини ўрганиб, бу ҳақда иккаки ажойиб асер яратган тадқиқотчи олим Наим Каримов "Усмон Носир" (Ташкин, 1993) номли китобининг "Алвидо, Самарқанд!" бобига Нодира Рашидовна, Мукаррама Муродова, Адҳам Ҳамдам ва Насрула Давроннинг илмий истеъомли кигран мазлумотларини, яъни Усмоннинг профессор Гозиалим Юнусов билан баҳсласлиб, ўқишини ташлаб кетганини инкор этади ва мазкур ўқитувчи "жумхуратин пойтахти 1932 йил Самарқандан кўчга", Тошкентдаги илмий ва ўкув муассасаларида хизматни килянгани, яъни Усмон Носир таҳсис олган 1933-1935 ўкув йилларida дорилғунунда ишламаганини ёзди. Шуҳратнинг хикоя килинчика, Усмон Улут Турсун домул билан баҳсласлиб, ўқишини ташлаб кетган. Мухсин Ҳамидов Шуҳрат фикрини ради этиб, бундай деди: "Усмон Самарқандада ўқир экан. Кайсайдир домул билан баҳсласлиб колади. Йўк, Улут Турсун билан эмас. Ким билан эканини аник айтольмайман. Ҳар холда ўша домланинг дарсларини ёктирамас эди у. "Мен Сизнинг лекцияига кирбай айтгетган гаплаганини Сизсиз ҳам биламан. Дарс бермоқчи бўлсанда, дурустроғ тайёрланиб келинг! Вактизим беҳуда ўтмасин!" деди у. Сўнг каттыйн карор килди: "Мен шу ерда ўқимайман!". Усмон шундай деди-да, дорилғунунда ташлаб кетди. Бу борадаги барча хотираларда шу тарафда Усмоннинг домлалар билан эмас, балки кайсайдир бир домла билан баҳслашгани чиқарилади.

Дарса кигранни ўзинида ўзиганинг ичади М. Ҳамидов сўзларинида "ҳақиқатга яқинроқ", деб билади. Даҳҳакиат, М. Ҳамидов таъкидлаганидек, Усмон Улут Турсун билан баҳслашмаган. Зоро, У. Турсун дорилғунунда Усмон ўқишини тарх этган 1934-1935 ўкув йилларда эмас, балки ўндан кейинги ишга келди. Г. Юнусов эса 1934-1935 ўкув йилларда ўқишига кирувчи таъкидлаганидек, Усмоннинг профессор Гозиалим Юнусов билан баҳсласлиб, ўқишини ташлаб кетган. Мухсин Ҳамидов Шуҳрат фикрини ради этиб, бундай деди: "Усмон Самарқандада ўқир экан. Кайсайдир домул билан баҳсласлиб колади. Йўк, Улут Турсун билан эмас. Ким билан эканини аник айтольмайман. Ҳар холда ўша домланинг дарсларини ёктирамас эди у. "Мен Сизнинг лекцияига кирбай айтгетган гаплаганини Сизсиз ҳам биламан. Дарс бермоқчи бўлсанда, дурустроғ тайёрланиб келинг! Вактизим беҳуда ўтмасин!" деди у. Сўнг каттыйн карор килди: "Мен шу ерда ўқимайман!". Усмон шундай деди-да, дорилғунунда ташлаб кетди. Бу борадаги барча хотираларда шу тарафда Усмоннинг домлалар билан эмас, балки кайсайдир бир домла билан баҳслашгани чиқарилади.

Дарса кигранни ўзинида ўзиганинг ичади М. Ҳамидов сўзларинида "ҳақиқатга яқинроқ", деб билади. Даҳҳакиат, М. Ҳамидов таъкидлаганидек, Усмон Улут Турсун билан баҳслашмаган. Зоро, У. Турсун дорилғунунда Усмон ўқишини тарх этган 1934-1935 ўкув йилларда эмас, балки ўндан кейинги ишга келди. Г. Юнусов эса 1934-1935 ўкув йилларда ўқишига кирувчи таъкидлаганидек, Усмоннинг профессор Гозиалим Юнусов билан баҳсласлиб, ўқишини ташлаб кетган. Мухсин Ҳамидов Шуҳрат фикрини ради этиб, бундай деди: "Усмон Самарқандада ўқир экан. Кайсайдир домул билан баҳсласлиб колади. Йўк, Улут Турсун билан эмас. Ким билан эканини аник айтольмайман. Ҳар холда ўша домланинг дарсларини ёктирамас эди у. "Мен Сизнинг лекцияига кирбай айтгетган гаплаганини Сизсиз ҳам биламан. Дарс бермоқчи бўлсанда, дурустроғ тайёрланиб келинг! Вактизим беҳуда ўтмасин!" деди у. Сўнг каттыйн карор килди: "Мен шу ерда ўқимайман!". Усмон шундай деди-да, дорилғунунда ташлаб кетди. Бу борадаги барча хотираларда шу тарафда Усмоннинг домлалар билан эмас, балки кайсайдир бир домла билан баҳслашгани чиқарилади.

Дарса кигранни ўзинида ўзиганинг ичади М. Ҳамидов сўзларинида "ҳақиқатга яқинроқ", деб билади. Даҳҳакиат, М. Ҳамидов таъкидлаганидек, Усмоннинг профессор Гозиалим Юнусов билан баҳсласлиб, ўқишини ташлаб кетган. Мухсин Ҳамидов Шуҳрат фикрини ради этиб, бундай деди: "Усмон Самарқандада ўқир экан. Кайсайдир домул билан баҳсласлиб колади. Йўк, Улут Турсун билан эмас. Ким билан эканини аник айтольмайман. Ҳар холда ўша домланинг дарсларини ёктирамас эди у. "Мен Сизнинг лекцияига кирбай айтгетган гаплаганини Сизсиз ҳам биламан. Дарс бермоқчи бўлсанда, дурустроғ тайёрланиб келинг! Вактизим беҳуда ўтмасин!" деди у. Сўнг каттыйн карор килди: "Мен шу ерда ўқимайман!". Усмон шундай деди-да, дорилғунунда ташлаб кетди. Бу борадаги барча хотираларда шу тарафда Усмоннинг домлалар билан эмас, балки кайсайдир бир домла билан баҳслашгани чиқарилади.

Совет езувилининг Бутуниттифоқ биринчи сөздидан сўнг (1934 йил, 17 август — 1 сентябр) Усмон дорилғунундан мажислар залиди ўзбек совет адабётининг ҳозирги ахволи ва келажаҳдаги вазифалари хакида маъруза килди. Мажлис хайъатидаги Ю. Юнусов, Сайдолим (Олим) Шарафиддинов, Шокир Сулаймон ва бошча домлалар ўтирган эдилар. Маъруздан сўнг маърузасига "Истеъоддод тутмами ёки кейин хосил килинадими?" деган му-

Сен гул эмассан-ку, гулнинг овозаси эмассан-ку, дейман охиста. Сен бўригин ўвудлашни эшитганимисан, дейман кейин. "Энг гулан шеър канака бўлади?" дейсан ўншада.

Ўншада ёмғир ёғаётган бўлади

Мен ўзок ўйладим.

Кўпин-айтиш керак...

Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим.

Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

Буд куни сен: "МЕН ЎЗИМИН ҚЎРДИМ. ЎЗИМИН. ЎҚОРДИДМ. МЕН...

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади.

Ўшада ёмғир ёғаётган бўлади. Кўпин-ик, дедим, хова кўшикжон, дедим. Томонигита ёмғир тикилиб колди.

Кўзларимдан кўшик отилиб чиқиб кетди.

Ҳаммаси дафтардан бўлди. Мен тасодифларга ишонмайман...

МАЛХАМ

ТАБОБАТ
САҲИФАСИ

Бундан роса тўрт йил бурун матбуотда анча шов-шувга сабаб бўлган бир хабар чиққанди. Унда бир оддий колхози аёл энг тажрибали шифокорлар ойлар давомида даволай олмалаган болани бир неча дақиқада тузатиб юборганлиги ёзилган эди. Бу хабарга ишонглар ҳам, ишонмаглар ҳам бўлди, бирор ундан деса, бирор бундай деди.

Хўй, бу шов-шувнинг охири нима билан тугади. Бу аёлнинг кейинги тақдирни қандай кечди? Ана шу саволларга жавоб тоғлиқ ўйлайди. Сирард ғунаси Иброҳим Каримов (соғиб-«Коммунизм») номидаги жамоа ҳужалиги Тошкентдан 110 км келаркан. Ҳадрамонимиз ўнгало Гояева шу ҳужалик қишлоқларидан бирда истиқомат килишини айтиши. Одамлар тилига тушган одамни топни унича қийин бўлмас экан — ёш боладан тортиб кескастрагача уни яхши билашаркан, фақат «илгирчи» десантиз кифоя. Қишлоқдорхона биноси ёнидан утган жўнгина кўба қишилганинчи опа ўйига олиб борди. Дарвозаси яхинида уч-туртингилларни тақдирни айтиши. Одамлар илгирчига нафаб тутиширади. Ичкари кирдик. Оддий қишлоқ хона-дни. Киршида чап томонда янги куритган ўй. Рӯпаратди бос-тиргара ўтиришади. Киршида чап томонда янги куритган ўй. Рӯпаратди бос-тиргара ўтиришади.

Бизнис мақсадимизни илгирчи опа етказиши, шекили, содагина кийининг илгирчи опа бигза пешво чиқи, са-мимий сўрашиб хонадонни та-клиф эти. ўрта бўй, қорамагиз-дан келган, истараси иссиқ бу аёлнинг ҳаракатлари сингил кўчарди. Аммо орадан 10-15 дақи-қада ҳам утмаган опа касали оғирроқ болани олиб келишган-лини айтб ўти сурдиди.

— Боланинг ахволи жуда оғирми? — деб сўрадик.

— Хоир иши, томомни ён-ғоҳ пўчоғи чиқи, олиб ташади-дим, ийғиси ҳам тўхтади. Озиб кетиби. Анга бўлган экан, пў-чоқ кўквари кетиби.

Гапимиз қовшиб тушгани-

дан хурсанд бўлди.

— Бу иш билан шугулланеёт-ганингизга анча бўлдими?

— Ойли ияндан ощи-ов. Ил-гари отамнинг опаси — амма-миз илгирчлик қылган, ўзлари яшаган Самарқанд вилоятининг Ишитон тумандиги болаларни даволаган — болалар то-могида тиқишиб қолган қолди-ларни олиб ташлашган, табиблик ҳам қилганлар. Айтишиблик ҳам қилганлар. Яшаганда яхши, данак кўка-риб кетганди. У боланинг ишта-хасини бўтган, қайт қилдиган,

матбуотда бир мақола босилган-лигидан хабарнинг бўлса ке-рак. ўша мақолага муносабатин-гизни билдирангиз.

— Ҳа, Тошкентдан бир киши аёли билан 8 ойлик неварасини олиб келган эди. Томонгин си-ладим, қаттик нарсаси борлигини сездид, боланинг оғизин берки-тиб, бурнидан пулфлаган эдим, кўлимга қаттик нарса урилди, келди, болаларни ўзигонида бўлмади, беморларнин томоқла-рини текшириришади. Республика экстрасенслар жамиятига

рў туманидан, Исмагилова Ал-финур — Перм viloyotining Александровск шаҳридан, Азизов Махмид — Самарқанд ви-лояти Каттакўрғон шаҳридан, Ҳўрсаев Хурсанд Қозогистон Республикасининг Пахторуп туманидан, Шарипова Мафтұна, Ҳошимова Улугбек Чиноздан ке-лишиди...

— Айтинг-чи, шу санаган беморлар ҳаммасининг томогидан нимадир чиқидими?

— Йўк, албатта. Аммо кўпчи-линидан чиқипти. Айниска, ёзда кўпайди. Қаттик жисм чиққанди.

— Чикмагланларига нима тав-сия қиласиз?

— Албатта, дўхтирга учрашинг, деб маслаҳат бераман.

— Олангиз аъзоларидан би-рораст шу касбингизга қизиқи-ди?

— Турмуш ўрготим иккى йил аввал утган этган. 6 фарзандим бор, иккى ўти, тўрт қиз. Иккита-си турмушга чиқсан. Бир ўтимдан биринчидан ҳам, бэзилдири беришмайди ҳам, бэзилдири олмайман ҳам. Кейин давлатга тегисли солиқ тўлаб тураман. Мен бу ишни бойиш учун қўлмайман, кўпроқ сабовини, соғлини ўйлайман. Базъи та-бibrat катта пул талаб қилишади, бу бандасига ҳам, худога ҳам ёқмайди. Ким нима билан шу-гулламасин — охиратни ўйлаб ичини кетказган, исиси чиқар-ган, агар кечиска... Сал ўтмай, маю боқиб турган болага жон кири, овқатга талтана бошли-да. Шу боланинг бобоси газетга бўлган воқеани ёзган, бор-йўги шу.

— Шу мақоладан кейин менга ўзоқ-яхиндан келувчilar кўпайди.

— Тошкентдан, Гулистондан, Гулистондан, бирга келган, яхшига сизни та-къимади. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам жойдан бўйса керак...

— Шу мақоладан кейин менга ўзоқ-яхиндан келувчilar кўпайди. Тошкентдан, Гулистондан, Гулистондан, бирга келган, яхшига сизни та-къимади. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Шундан кейин бошқа кўшни-лар ҳам боласини кўрсатгани олиб келшилди. Менинг сорғигим эса тобора яхшидан борди, — у юшдан кеттароқ та-къимади. Аммо мендан њеч нарса сўрашмади. Орадан

ИЛГИРЧИННИГ «ИЛМИ»

— Илгирчлик қилганингизга энди олти йил бўлиди, ундан илгари...

— Оддий колхози эдим, си-тига сағардик. Кейинчалик тез-тез тинкам куриб, обёк-қўлларим увишидиган бўлиб қолди, дўхтирга учрашидим, ҳеч нарса тошина олишишади. Уч-тўрт кундан кейин яна ўша ҳол та-рорларидан. Бир куни Самарқандидан (биз ҳам аёл самарқандик, бу ерга чўл ўзлаштиришга келгандардан) бир қариндоши-миз қилиб аммамизни ҳунарни қилиб кўр, у киши ҳам (94 ёшида вафот этган) болаларни даво-лаши тўхтасига тинкам куриб.

Бизнис мақсадимизни ил-гирчи опа етказиши, шекили, содагина кийининг илгирчи опа бигза пешво чиқи, са-мимий сўрашиб хонадонни та-клиф эти. ўрта бўй, қорамагиз-дан келган, истараси иссиқ бу аёлнинг ҳаракатлари сингил кўчарди. Аммо орадан 10-15 дақи-қада ҳам утмаган опа касали оғирроқ болани олиб келишган-лини айтб ўти сурдиди.

— Боланинг ахволи жуда оғирми? — деб сўрадик.

— Хоир иши, томомни ён-ғоҳ пўчоғи чиқи, олиб ташади-дим, ийғиси ҳам тўхтади. Озиб кетиби. Анга бўлган экан, пў-чоқ кўквари кетиби.

— Сиз ҳақингизда 1990 йили

иншияни кетказган, исиси чиқар-ган, агар кечиска... Сал ўтмай, маю боқиб турган болага жон кири, овқатга талтана бошли-да. Шу боланинг бобоси газетга бўлган воқеани ёзган, бор-йўги шу.

— Шу мақоладан кейин менга ўзоқ-яхиндан келувчilar кўпайди.

— Тошкентдан, Гулистондан, Гулистондан, бирга келган, яхшига сизни та-къимади. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Шундан кейин бошқа кўшни-лар ҳам боласини кўрсатгани олиб келшилди. Менинг сорғигим эса тобора яхшидан борди, — у юшдан кеттароқ та-къимади. Аммо мендан ќеч нарса сўрашмади. Орадан

ТИББИЙ МЕРОС

БОБУРНИНГ ХОС ТАБИБИ

шадиган табиб йўқ эди. Табибининг шу-ра үнинг Захиридан Муҳаммад Боруб билан танишишiga сабаб бўлади. Боруб Ҳиндустонга ўтказиб, мактуб ўйлаб. Юсуфийн Ҳиндустонга чакирилди. Валинешмаси 1530 йили касаба ўзбўй қолганда табибга та-къимади. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Кейин ён авлало бу табиб бўлган...

— Шу мақоладан кейин менга ўзоқ-яхиндан келувчilar кўпайди.

— Тошкентдан, Гулистондан, Гулистондан, бирга келган, яхшига сизни та-къимади. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Шундан кейин бошқа кўшни-лар ҳам боласини кўрсатгани олиб келшилди. Менинг сорғигим эса тобора яхшидан борди, — у юшдан кеттароқ та-къимади. Аммо мендан ќеч нарса сўрашмади. Орадан

— Кейин ён авлало бу табиб келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга интилиди. Ахир ўйлаб кў-рин, келган одамини қандай қайтара оласиз. Қарасизки, бизнинг ишмизда 14 соат ҳам кам-лик килиди, жума куни бирор ўтум ўшилган шаҳарда кетмасам, ўша куни ҳам бемор болаларни олиб келаверишади.

— Сизни қидирбл келёттандар лар ҳам тўхтади. Кўзларни равшан тортиб, овқатга инти